

ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร
Representations of the Lower Class Appeared in *After Midnight*, a Novel by
Chumlong Fungcholachit

ซุนซูเหล่ย^{1*} และ จันท์สุดา ไชยประเสริฐ²
Sun Shulei^{1*} and Jansuda Chaiprasert²

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก, หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

¹ Ph.D. candidate, Doctor of Arts, Program in Communicative Thai as a Second Language, Huachiew Chalermprakiet University.

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

² Lecturer, Department of Language studies, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University.

*Corresponding author, E-mail: 1046810797@qq.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ผู้วิจัยได้นำแนวคิดภาพแทน คู่ตรงข้าม คนชั้นล่าง และสตรีนิยมมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และเสนอผลการศึกษาดังวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* มีอยู่ 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบาก โดยคนชั้นล่างยึดถือวิถีชีวิตมากกว่าการยึดถือจิตใจ และ 2) การถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ผู้หญิงถูกเหยียดหยามเป็นเหยื่ออยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามที่จะต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจจากคนชั้นสูงกว่าจนไม่มีสิทธิ์ในการต่อรอง และคนชั้นล่างมีการเหยียดหยามระหว่างกัน

คำสำคัญ: ภาพแทน คนชั้นล่าง นวนิยาย หลังเที่ยงคืน

Abstract

This article aimed to analyse representations of the lower class appeared in *After Midnight*, a novel by Chumlong Fungcholachit. Ideas of dual representations; lower classes; and feminism are guidances of the study. The findings were reported as a descriptive analysis.

Two major representations of the lower class were found in the studied novel, including 1) the poor living and 2) the disgrafuceful. The lower class was a victim of destitute power, women were abused of their human dignity and controlled by male power. The lower class was disdained by the higher classes. Their living was beneath the power of others; they had no rights to negotiate.

Keywords: representation, the lower class, a novel of *After Midnight*

บทนำ

ความหมายของคนชั้นล่างอาจต้องรวมแนวคิดเรื่องชายขอบ (Marginal People) และแนวคิดเรื่องคนจนเข้าไว้ด้วยกัน จึงพอจะเห็นภาพชีวิตของคนชั้นล่างอย่างชัดเจนว่า เป็นกลุ่มที่อยู่ล่างสุดหรือขอบสุดของสังคม ไร้ซึ่งอำนาจต่อรองใด ๆ และอาจไม่มีทรัพย์สินใด ๆ นอกจากแรงงาน ซึ่งต้องขายกำลังแรงงานของตัวเอง เพื่อหารายได้สำหรับครอบครัวและการเอาชีวิตรอดในระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ถือเป็นกลุ่มคนที่ตกเป็นเบี้ยล่างของสังคมและอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกันอยู่เสมอ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2542)

นวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ถือเป็นนวนิยายที่ตีแผ่ชีวิตคนชั้นล่างของสังคมที่ถูกมองผ่าน นักประพันธ์จำลอง ผังชลจิตร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการตีแผ่โชคชะตาการใช้ชีวิตของคนชั้นล่างในสังคมไทยโดยผ่านตัวละคร กำไล สาวโสเภณี และ โปรย หนุ่มขี่สามล้อ ที่ทำมาหากินอยู่หน้าโรงแรมเล็ก ๆ ในตัวเมืองนครศรีธรรมราช (กำธร กุลสุขรังสรรค์, 2528) เหตุผลที่นวนิยายเรื่องนี้ได้รับการยกย่อง เนื่องจากเป็นนวนิยายเรื่องที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของกลุ่มคนชั้นล่างที่สังคมไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร พร้อมมีการรับรู้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับชีวิตคนชั้นต่ำนั้นแม้จะนำมาเป็นบางส่วน แต่ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการนำมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์ปัญหาสังคมได้บ้าง ดังนั้น นวนิยายจึงเป็นการสะท้อนภาพชีวิตและสังคมอย่างชัดเจน ซึ่งคุณค่าของนวนิยายถูกตัดสินโดยการกลับไปมองสังคมที่นวนิยายจำลองภาพ เพื่อเปรียบเทียบและค้นหาความหมายที่นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอ (เถกิง พันธุ์เถกิงอมร, 2528)

นวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ได้นำเสนอให้เห็นถึงประเด็นอันน่าสนใจ ได้แก่ วาทกรรมคนชั้นล่าง อัตลักษณ์ของโสเภณี และภาพแทนความรุนแรงทางครอบครัว เป็นต้น แต่ความน่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยพบในนวนิยายเรื่องนี้ คือ ภาพแทนคนชั้นล่าง ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548) ได้กล่าวไว้ว่า ภาพแทนหรือ Representation เป็นแนวคิดหนึ่งที่นักวิชาการทั้งสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในปัจจุบันนำมาใช้ศึกษารวบรวม บริบททางสังคม และหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม ภาพแทนเป็นการสร้างความหมายผ่านภาษา ผ่านความคิด และผ่านอุดมการณ์ของผู้สร้าง เป็นการให้ความหมายสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากภาพสะท้อนและมักเกี่ยวข้องกับการครอบงำทางอำนาจระหว่างผู้นำเสนอกับผู้ถูกนำเสนอ ดังนั้น ภาพแทนจึงเป็นภาพจากมุมมองของผู้สร้างที่มักเลือกสรรความจริงเพียงบางส่วนมานำเสนอ ทำให้ภาพที่ถูกสร้างนั้นมีลักษณะไม่โปร่งใส ไม่บริสุทธิ์ ไม่ยุติธรรม และมีลักษณะบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ในกรณีของวรรณกรรม ภาพแทนในวรรณกรรมไม่ใช่ภาพในอุดมคติหากแต่เป็นภาพจากมุมมองของผู้สร้างโดยเฉพาะและเกี่ยวพันกับวาทกรรมอย่างเลี่ยงไม่ได้

ส่วนภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* นั้น ถึงแม้ไม่ได้ถ่ายทอดภาพความจริงของชีวิตและสังคมเช่นที่หลายคนเข้าใจ หากแต่นักประพันธ์ก็ได้ใช้กลวิธีหลายประการในเรื่องนี้ที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ว่า นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนชีวิตของคนชั้นล่างอย่างแท้จริง ซึ่งนักประพันธ์ได้สร้างภาพแทนคนชั้นล่างในมิติต่าง ๆ ผ่านอำนาจ วาทกรรม และอุดมการณ์ของผู้ชายเป็นใหญ่ ได้แก่ การสร้างภาพของความไม่ทัดเทียมระหว่างเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้หญิงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย การสร้างภาพของคนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากคนชั้นสูง ไม่ว่าจะเป็นเจ้านายรังแกลูกน้องหรือลูกค้าใช้แรงงานฟรีจากผู้บริโภคร และการสร้างให้สตรีแสดงบทบาทหน้าที่ความเป็นผู้หญิงที่ดีตามอุดมคติของสังคม ซึ่งการประกอบอาชีพโสเภณีถือเป็นผู้หญิงที่เลวร้าย มิติดังกล่าวจึงทำให้เห็นถึงภาพจำลองของกลุ่มคนชั้นล่างที่ดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบาก การไม่เท่าเทียมกันทางเพศและทางวัตถุ และคนชั้นล่างถูกกดขี่อยู่เสมอจนไม่มีสิทธิในการเลือกอย่างชัดเจน

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* โดยใช้แนวคิดภาพแทน คู่ตรงข้าม คนชั้นล่าง และสตรีนิยมในการศึกษา มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่าง ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นภาพรวมของคนชั้นล่างผ่านมุมมองของผู้ประพันธ์ หากแต่ยังเป็นประโยชน์ในการตีแผ่ชีวิตของคนชั้นล่างที่สังคมไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร และหวังว่าจะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน*

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับภาพแทน

Stuart Hall (2540, อ้างถึงใน ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559) ได้นิยาม representation ว่าเป็นการผลิตหรือสร้างความหมายโดยการใช้ระบบสัญลักษณ์ เป็นการพยายามเชื่อมโยงแนวคิด (Concepts) กับระบบสัญลักษณ์เข้าด้วยกัน ซึ่งระบบการนำเสนอภาพแทนเกิดขึ้นใน 2 ระดับด้วยกัน คือ 1) ในระดับของการนำเสนอภาพแทนในใจ (mental representation) เป็นการพยายามตีความความจริงรอบตัวมนุษย์ ซึ่งเป็นกระบวนการกลั่นกรองสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวให้เป็นความรู้หรือความคิดหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และ 2) ในระดับของการนำเสนอภาพแทนภายนอก เป็นการสื่อสารความคิดหรือความรู้ที่อยู่ในหัวสมองออกมาให้ผู้อื่นรับทราบผ่านระบบสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ เช่น ภาษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การนำเสนอภาพแทนมีขั้นตอนที่กลั่นกรองความเป็นจริงอย่างน้อย 2 ระดับ คือ การกลั่นกรองและจัดการเรียบเรียงความรู้ความคิดในสมองมนุษย์ และการกลั่นกรองและจัดการเรียบเรียงภายนอกโดยผ่านระบบสัญลักษณ์

จึงสรุปได้ว่า ภาพแทนเป็นผลผลิตทางความหมายของภาพในใจคนที่คิดผ่านกระบวนการทัศน์หรืออุดมการณ์ของผู้สร้าง เพื่อให้คนในสังคมนั้นได้รับรู้เกี่ยวกับความหมายต่าง ๆ โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ กับแนวคิดและระบบสัญลักษณ์ เพื่อบ่งบอกให้ทราบว่า ผู้คนในสังคมมีความคิด ความเชื่อ ความคาดหวังและให้ความหมายคุณค่าต่อสิ่งที่นำเสนออย่างไร ในบทความเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดภาพแทนมาวิเคราะห์คนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน*

2. แนวคิดที่เกี่ยวกับคู่ตรงข้าม

อภิภูวัฒน์ โพธิ์สาน (25616) ได้กล่าวว่า “คู่ตรงข้าม” ในภาษาไทยตรงกับภาษาอังกฤษว่า “opposite pair” หรือ “binary opposition” ซึ่งมีความหมายสื่อถึงสิ่ง 2 สิ่งที่มีลักษณะตรงข้ามกันในแบบต่างฝ่าย ต่างพวกกัน หรือมีความหมายต่างกัน แต่ทั้ง 2 สิ่งนั้นก็ยังมีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือมีความสัมพันธ์กันในเชิงโครงสร้าง เนื้อหา หรือแนวคิด โดยเป็นคำที่มักใช้สื่อถึงคู่แห่งคำพูดหรือแนวคิดที่มีความหมายตรงข้ามกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน โดยเป็นระบบคิดที่ทำให้สิ่งตรงข้ามกันทางทฤษฎี 2 สิ่งได้รับการนิยามความหมายให้แตกต่างกันในทางภาษาและความคิดได้ ผ่านการเปรียบเทียบความคิดระหว่างคำพูดทั้ง 2 ที่มีนัยแตกต่างในเชิงสัมพันธ์กัน เช่น เปิดกับปิด ขึ้นกับลง ขวากับซ้าย เป็นต้น ในบทความเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดคู่ตรงข้ามเป็นวิธีการวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างโดยผ่านตัวละครต่าง ๆ ในด้านการยึดถือจิตใจหรือวัตถุที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน*

3. แนวคิดที่เกี่ยวกับคนชั้นล่าง

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2542) ได้นิยามความหมายของคนชั้นล่างว่า เป็นกลุ่มที่อยู่ล่างสุดหรือขอบสุดของสังคม ไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ และไม่มีทรัพย์สินใด ๆ นอกจากแรงงาน และต้องขายกำลังแรงงานของตนเองเพื่อหารายได้สำหรับครอบครัวและการเอาชีวิตรอดในระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงการต้องเข้าไปทำงานในความสัมพันธ์แบบขูดรีดของระบบทุนนิยมหรืออาจมีทรัพย์สินเป็นที่ดินที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่ก็ไม่มีอำนาจในการต่อรองกับระบบหรือเป็นกลุ่มคนที่ตกเป็นเบี้ยล่างของสังคม ไม่มีสถานะใด ๆ ในสังคม จึงตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกดขี่อยู่เสมอ ในบทความเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดคนชั้นล่างมาวิเคราะห์ตัวละครต่าง ๆ ที่ประกอบอาชีพที่สามล้อและโสเภณี ซึ่งเป็นกลุ่มการขายแรงงานและดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบาก

4. แนวคิดที่เกี่ยวกับสตรีนิยม

วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2545) ได้สรุปแนวคิดสตรีนิยมไว้ว่า สตรีนิยมมีจิตสำนึกที่จะต่อต้านการข่มเหงรังแกผู้หญิงโดยมีผู้ชายเป็นผู้กระทำเป็นส่วนใหญ่และเป็นระบบคิดและขบวนการทางสังคมที่พยายามจะเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการนำเสนอทัศนะใหม่ทางสังคมที่จะขจัดความคิดเก่าที่ว่าผู้ชายอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบและผู้หญิงอยู่ในสภาพที่เป็นรอง สตรีนิยมให้ความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับอิสรภาพส่วนบุคคล ครอบครัว รัฐ การกระจายอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางเพศในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม และเรียกร้องให้มีการสร้างสมดุลระหว่างเพศในนามของความมีมนุษยธรรมเดียวกัน รวมถึงเคารพในความแตกต่างของกันและกัน ดังนั้น สตรีนิยมจึงได้ตระหนักต่อการควบคุมของระบบปิตาธิปไตยรวมทั้งการแสวงหาประโยชน์และการกดขี่ทั้งในระดับสาระและอุดมการณ์ของผู้หญิง ในบทความเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดสตรีนิยมมาวิเคราะห์การเหยียดหยามความเป็นผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของอำนาจความเป็นผู้ชาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary) ในการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพแทน คู่ตรงข้าม คนชั้นล่าง และสตรีนิยม เพื่อนำเป็นแนวทางการศึกษา
2. ศึกษาประวัติความเป็นมาและรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับผลงานของ จำลอง ฝั่งชลจิตร
3. คัดเลือกนวนิยายประเภทฉายภาพชีวิตอันอัปลักษณ์ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร คือ นวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* จำนวน 1 เล่ม 224 หน้า พิมพ์ครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2528
4. วิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน*
5. นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสรุปผล อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ
6. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ผลการวิจัยพบว่า ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* นั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ การดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบาก และการถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบาก

ปัญหาความยากจนลำบากที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานนั้น เป็นภาวะความขาดแคลนด้านทรัพย์สินและวัตถุปัจจัย ซึ่งได้ส่งผลต่อการเกิดความทุกข์ยากในการดำรงชีวิตรวมถึงการขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลาย ๆ ด้าน จึงทำให้คนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ดังนี้

(1) คนชั้นล่างยึดถือวัตถุมากกว่าการยึดถือจิตใจ

การใช้แนวคิดภาพแทนมาวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างโดยผ่านตัวละครต่าง ๆ นั้น เริ่มต้นที่ประเด็นคู่ตรงข้ามสำคัญของตัวบท คือ การยึดถือวัตถุหรือการยึดถือจิตใจ สำหรับตัวละครกำไลและโปรย ซึ่งเป็นตัวแทนของคนชั้นล่างที่ประกอบอาชีพการใช้แรงงาน การยึดถือวัตถุ หมายถึง การให้ความสำคัญกับรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนการยึดถือจิตใจในที่นี้ หมายถึง กลุ่มคนชั้นล่างมีการยึดมั่นในหลักการของตนเอง มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกัน และมีน้ำใจต่อกัน ถ้าวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างตัวละครโปรยและกำไลโดยเบื้องต้น คู่ตรงข้ามระหว่างทั้งสองตัวละครนี้คือ การให้ความสำคัญกับการขายร่างกายกับการขายแรงงาน ซึ่งตัวละครที่สามล้ออย่างโปรย คือ ตัวละครที่ทำมาหากินด้วยการขายแรงงาน ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้สืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่และมีความภาคภูมิใจต่อการขายแรงงานอีกด้วย ดังเห็นได้จาก

“ลำบากนักก็อยู่กับสามล้อ เอาเสื้อผ้าไว้ใต้เบาะ รถเป็นที่นอน บ้านอยู่ริมถนน ที่ไหนก็ได้” “ผมจะลองดูเล็กเข้าบ้านที่พ่อกับแม่เคยอยู่...รักษามรดกชั้นนี้ดี ๆ ละ โปรย...เด็กหนุ่มยิ้ม”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 174)

จึงเห็นได้ว่า การพึ่งพาอาศัยอาชีพการขี่สามล้อมาดำเนินชีวิตถือได้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่มั่งคั่งและไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพได้ แต่เป็นมรดกสำหรับโปรยที่ต้องดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยวตลอดมา โปรยจึงเป็นตัวแทนคนชั้นล่างที่ให้ความสำคัญกับการใช้แรงงาน เพื่อยึดถือคุณค่าบางประการในจิตใจของการเป็นคนขี่สามล้อที่ได้รับความเคารพมา ถึงแม้ได้คำตอบแทนน้อยที่ไม่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ก็ไม่เคยทิ้ง “ไอ้แก่” เพื่อนที่ติดตัวมาออกไป จากตัวอย่างดังกล่าว จึงเห็นได้ว่า โปรยได้ให้ความสำคัญกับจิตใจอยู่เหนือกว่าวัตถุ

เมื่อโปรยได้เสียสมรรถนะทางเพศและภรรยาไปอยู่กับคนอื่น สถานะ “ความเป็นผู้ชาย” ของโปรยนั้น จึงเปลี่ยนไปเป็น “ความไม่เป็นผู้ชาย” โปรยจึงได้มีการแก้ตัวและให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่าเดิม แต่ด้วยความยากจนลำบากที่ไม่สามารถทำให้โปรยปฏิบัติหน้าที่ความเป็นพ่อได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสัญญาณความเป็นผู้ชายของโปรยนั้นก็สูญหายไปอย่างสิ้นเชิง โปรยจึงหันกลับไปหาแขกประจำมานอนกับภรรยาเก่า กำไล เพื่อได้คำตอบแทนจาก “การขายร่างกาย” ของกำไลนั้น ดังเห็นได้จาก

“ช่วยหน่อยเถอะ” กำไลมองหน้าผิวเก่า เห็นเขายืนหอบจนตัวโยน
เอามือลูบหน้า ปากคอแห้ง เพราะความเย็น
“จูนอะไรละ”

“ขาประจำ เขาคีกับภูมานาน เขามาไกล รถเสีย เงินเขาซ่อมรถ
เกือบหมด เขาต้องการให้กูรับรองผู้หญิงค่างคืนสักคน สองวันเขาจะเข้ามาจ่ายให้
(จำลอง ผึ้งชลจิตร, 2528, หน้า 165)

จึงเห็นได้ว่า เมื่อคำเสียดสีจากเรื่องภรรยาไม่ชู้ไม่สามารถทำลายจิตใจของโปรยได้อีก อีก
ทั้งโปรยยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ “ความเป็นพ่อ” ต่อไป โปรยจึงได้พยายามทำงานเพื่อหาเลี้ยงลูก การที่
โปรยพาแขกประจำมาค้างคืนกับภรรยาเก่าของตัวเอง เพื่อเป็นการให้น้ำใจต่อแขกประจำ อีกทั้งมีเงินตอบ
แทนที่สามารถเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัวได้ ดังนั้น โปรยได้ให้ความสำคัญกับรายได้มากกว่า กล่าวคือ
โปรยได้ยึดถือวัตถุมากกว่าจิตใจ

ส่วนตัวละครที่เป็นสาวโสเภณี อย่างกำไล คือ ตัวละครที่ทำมาหากินด้วยการขายร่างกาย
ซึ่งก่อนหน้านี้ กำไลเป็นภาพแทนผู้หญิงไทยทั่วไปที่ได้พึ่งพาอาศัยผู้ชายเป็นหลักและปฏิบัติหน้าที่การเป็น
ภรรยาและการเป็นแม่โดยตลอดมา ดังเห็นได้จากเมื่อได้ถูกโปรยข่มขืนและได้รับรู้ว่า โปรยดำเนินชีวิตอย่าง
โดดเดี่ยวตลอดมา กำไลกลับเกิดความสงสารและอยากจะอยู่กับโปรยใช้ชีวิตไปพร้อมกัน ดังเห็นได้จาก

“นี่แหละ บ้าน นี่แหละบ้าน ถ้ามไอนี้มันดูแลอะ นอนกับมันสองปีแล้ว”

“เชื่อเถอะ พี่ไม่มีอะไรจริง ๆ นอนข้างถนนบนรถ รถนี้เช่าเขามาอีกที่
อาศัยนอนในวัดบ้าง หน้าโรงแรมบ้าง ผ่าหม้อยู่ได้เบาะ ไม่เชื่อก็เปิดดูได้เลย เอาไหม”

“เอาเถอะ อยู่ด้วยกันก็ช่วยหาเลี้ยงกันนะ ทุนได้ เพราะเรามีความรัก”

(จำลอง ผึ้งชลจิตร, 2528, หน้า 165)

จึงเห็นได้ว่า ถึงแม้กำไลได้รู้ความจริงเรื่องของโปรยและโปรยก็แตกต่างจากสามีที่กำไลฝัน
ไว้ กำไลก็ยังอยากไปอยู่กับโปรย นอกจากมีความรักแล้ว คุณค่าที่กำไลยึดถือยังเป็นเพราะการมี
เพศสัมพันธ์กับใคร ก็กลายเป็นภรรยาของคนนั้น แต่เมื่อกำไลได้พบเหตุการณ์การถูกข่มขืนอีกครั้งที่ 2 จนไม่
มีทางเลือกเส้นชีวิตของตนเอง กำไลจึงไปเป็นภรรยาของผู้ที่ข่มขืนตัวเองอย่างไทยยาม เพื่อใช้ชีวิตอย่างไม่มี
การขาดแคลน ดังเห็นได้จาก

อยู่กับผัวไทยยาม วันหนึ่ง ๆ กำไลเอาแต่นั่ง ๆ นอน ๆ อยู่ที่บ้าน
... หล่อนสบายกว่าอยู่กับผัวเก่า ไม่ต้องเลี้ยงลูก ไม่ต้องรำคาญขึ้นมา...ทุกเช้าเขาจะ
ซื้อของกินติดมือมาฝาก เสื้อผ้าก็ทำให้ข้าวปลาซื้อจากข้างนอก กลับมาก็ชวนเข้า
ห้อง

[...]

“กลับบ้านเสียเถอะ”

“ไม่”

“ช่างเถอะ แล้วจะไปไหน”

“ไปไหนก็ได้ ให้มันพ้น ๆ”

[...]

“เอาไหม ไปพักบ้านน้ำพลาง ๆ” “ไปอยู่บ้านน้ำ เชื่อน้ำ” “น้ำไม่
ทำแบบนี้สักกะ” ไทยยามดึงหล่อนเข้าประตูวัดอีก แต่หล่อนขัดขืน “ไปบ้านน้ำ
เถอะ เดี่ยวที่บ้านหนูมาเห็นเข้า

“ก็ได้” ค็นนั้นเสรีไม่ได้ออกมาทำงานอีก รุ่งเช้าเขาบอกคนข้าง
บ้านว่า หล่อนเป็นญาติฝ่ายแม่ที่มาขออาศัยชั่วคราว แต่ไม่กี่วันต่อมา คนที่เคยถาม
ก็รู้เลยว่าหล่อนเป็นเมียของเขา

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 122-124)

จึงเห็นได้ว่า กำไลได้ “ขายร่างกาย” ให้กับผู้ที่ทำร้ายตัวเอง เพื่อเป็นการเลื่อนสถานภาพ
ทางวัตถุของตัวเอง เมื่อได้ผ่านชีวิตที่ยากจนลำบากที่อยู่กินกับโปรย กำไลจึงได้ให้ความสำคัญกับชีวิตที่มี
อยู่มีกิน ซึ่งไม่มีการขาดแคลนทางวัตถุในการดำเนินชีวิต

เมื่อพยายามผู้ที่ข่มขืนกำไลรู้ความจริงว่า กำไลเคยเป็นภรรยาเก่าของโปรย ความโลภ
และการหลอกลวงของกำไลนั้นจึงทำให้กำไลถูกทอดทิ้งอีกครั้ง อีกทั้งเนื่องจากกำไลไม่ได้ดูแลลูกของ
ตนเองอย่างดีและไม่ได้รับการรักษาหน้าทีการเป็นภรรยาที่ซื่อสัตย์สำหรับสามี กำไลก็ได้สูญเสียสัญญา “ความ
เป็นแม่” และ “ความเป็นภรรยา” ไปอย่างสิ้นเชิง จึงทำให้กำไลไม่สามารถกลับไปสู่วิตเดิมได้อีกด้วย เมื่อ
หมดหวังในการเลือกเส้นทางชีวิตของตัวเอง กำไลจึงตัดสินใจที่จะเป็นเจ้าของชีวิตของตัวเอง นั่นก็คือ
กลายเป็นโสเภณี ซึ่งเมื่อก่อนเป็นอาชีพที่กำไลเกลียดและดูถูก แต่กลับมีชีวิตที่พอกินพอยู่ ดังเห็นได้จาก

หล่อนรู้สึกหมดแล้วจริง ๆ เพราะแบมือแท้ ๆ จึงได้กินมือกินตีน
ของผัว เพราะกลัวอดตายแท้ ๆ จึงยอมให้ถูกข่มเหง...หล่อนมันใจขึ้น...หล่อน
ตัดสินใจเด็ดขาดแล้ว

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 145)

“นี่” เขาหันกลับมาจากกระเป๋าสตางค์ ส่งใบห้าร้อยให้แล้ว กะหรี
เก่ารับมากมไว้ชั่วขณะ หล่อนพยักหน้าให้กำไลเข้าไปใกล้ ๆ แล้วยัดเงินสดทั้งหมด
ใส่มือกะหรีคนใหม่ กำไลกำค่าตัวที่ได้มา มันเป็นของหล่อนจริง ๆ นะหรือ ทำไม
ง่ายตายอย่างนี้

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 148)

จึงเห็นได้ว่า การยึดถือจิตใจ “ความเป็นผู้หญิง” สูญเสียไป กำไลได้หาคุณค่าในตัวเอง
ใหม่ที่ไม่ต้องการพึ่งพาคนอื่น นั่นก็คือ เป็นเจ้าของชีวิตของตัวเอง การเป็นโสเภณีทำให้กำไลมีอยู่มีกิน ไม่
ต้องใช้ชีวิตที่อดอยากและพึ่งพาผู้ชายอีกต่อไป การตั้งคำถามภายในจิตใจของกำไลว่า การขายร่างกายได้
เงินง่ายตายอย่างนี้นั้น เห็นได้ชัดว่า สุดท้ายกำไลจึงได้ให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าการยึดถือจิตใจ การ
วิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างยึดถือจิตใจหรือวัตถุ สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 ภาพแทนคนชั้นล่างในการยึดถือจิตใจหรือวัตถุ

ตัวแทนคนชั้นล่าง		ภาค 1	ภาค 2
		การยึดถือจิตใจอยู่เหนือกว่าวัตถุ	การยึดถือวัตถุอยู่เหนือกว่าจิตใจ
โปรย	คนขี่สามล้อ	มีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตนเองและ การทำมาหากินด้วยการใช้แรงงาน	การได้ค่าตอบแทนจากการขาย ร่างกายของภรรยาเก่า กำไล
กำไล	โสเภณี	การปฏิบัติหน้าที่ความเป็นภรรยาและ ความเป็นแม่ที่ดี	ไปเป็นภรรยาของผู้ที่ข่มขืนตนเอง และการทำงานมาหากินด้วยการขาย ร่างกาย

สรุปได้ว่า การใช้แนวคิดคู่ตรงข้ามมาวิเคราะห์ภาพแทนของคนชั้นล่างนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความยากจนลำบากของคนชั้นล่างอย่างชัดเจน เนื่องจากการมีรายได้น้อยและการขาดแคลนทางวัตถุ จึงทำให้ตัวละครจากการให้ความสำคัญกับการยึดถือจิตใจเหนือกว่าวัตถุเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับวัตถุเหนือกว่าจิตใจ เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมต่อไป ในประเด็นคู่ตรงข้ามระหว่างจิตใจกับวัตถุนั้น โปรยเป็นภาพแทนคนที่สามล้อที่หาเลี้ยงชีพด้วยการใช้แรงงาน จึงได้ให้ความสำคัญกับการยึดถือจิตใจของคนี่สามล้อ แต่เมื่อได้เสียสมรรถนะทางเพศและการที่ภรรยาไม่ซู้กับคนอื่น สถานะความเป็นผู้ชายจึงได้เปลี่ยนแปลงไป การยึดถือจิตใจนั้นไม่สามารถเลี้ยงลูกได้อย่างดีอีกต่อไป โปรยจึงกลับไปให้ความสำคัญกับวัตถุเหนือจิตใจ ส่วนกำไลเป็นภาพแทนผู้หญิงทั่วไปที่ยึดถือจิตใจในความเป็นแม่และความเป็นภรรยาที่ดีในตอนแรก แต่เมื่อกำไลไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ความเป็นแม่ได้ดี ซึ่งทำให้ลูกได้รับบาดเจ็บ อีกทั้งการถูกข่มขืนทำให้ความเป็นภรรยาที่ดีก็สูญหายไปอย่างสิ้นเชิง กำไลจึงเลือกเส้นทางชีวิตที่มีกินมีอยู่ด้วยวิธีการขายร่างกาย นั่นก็คือ การเป็นโสเภณี ทั้งกำไลและโปรยเป็นภาพแทนคนชั้นล่างที่ขายแรงงานเพื่ออยู่รอดในสังคมนั้น ๆ ในตอนแรก ตัวละครทั้งสองคนได้ให้ความสำคัญกับการยึดถือจิตใจของตนเอง แต่ด้วยความยากจนลำบากจากรายได้น้อยและการไม่เท่าเทียมทางวัตถุ จึงทำให้คนชั้นล่างอย่างกำไลและโปรยนั้นต้องไปเลือกการยึดถือวัตถุมากกว่าจิตใจ

2. การถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง ความมีคุณค่าในตัวตน ซึ่งไม่ว่าจะอยู่สถานะใดก็ตาม ต่างมีคุณค่าที่เท่าเทียมกัน จึงต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค นั่นก็คือ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ได้เสนอให้เห็นถึงคนชั้นล่างได้ถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงผู้หญิงถูกเหยียดหยามจากผู้ชาย คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากคนชั้นสูง และคนชั้นล่างเหยียดหยามระหว่างกัน ดังนี้

(1) ผู้หญิงถูกเหยียดหยามจากผู้ชาย

การใช้แนวคิดสตรีนิยมมาวิเคราะห์ความเป็นผู้หญิงของตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องนี้ ทำให้เห็นถึงภาพแทนผู้หญิงที่ไม่มีสิทธิในการเลือกชีวิตของตนเองและเป็นสิ่งของไร้คุณค่าในมุมมองของผู้ชายซึ่งฐานะอยู่เหนือกว่าผู้หญิง คู่ตรงข้ามที่สำคัญในด้านภาพแทนคนชั้นล่างสำหรับตัวละครหญิงนั้นคือคู่ตรงข้ามระหว่าง “ความเป็นผู้ชาย” กับ “ความเป็นผู้หญิง” ตอนแรกตัวบทแสดงให้เห็นถึงบทบาทและความหมายของ “ความเป็นผู้หญิง” ของกำไลที่ต้องสยบต่ออำนาจของผู้ชายอย่างชัดเจน กำไลทำหน้าที่เป็นภรรยาคอยตอบสนองความต้องการทางเพศและต้องทำหน้าที่ความเป็นแม่คอยดูแลลูกอยู่กับบ้าน ดังนั้นโลกของกำไลจึงเป็นโลกที่ถูกจำกัดให้อยู่แต่ในบ้านคอยเลี้ยงลูกและทำหน้าที่เป็นที่ระบายความใคร่ของสามีเท่านั้น เมื่อโปรยหลอกกำไลไปข่มขืนด้วยความโลภ ความเป็นผู้หญิงของกำไลนั้นได้แสดงออกมาอย่างชัดเจน นั่นก็คือ การที่เสียพรหมจรรย์ไปและไม่สามารถซู้ขึ้นได้อีก ดังเห็นได้จาก

“เป็นของพี่แล้วนี่”

“เป็นอะไร...เป็นอะไรกันล่ะ”

“เป็นเมีย” น้ำเสียงหนักแน่นเอาจริงเอาจัง

“บ้าไปว่า นิด ๆ หน่อย ๆ”

(จำลอง ผึ้งชลจิตตร, 2528, หน้า 59)

จึงเห็นได้ว่า การกดขี่ทางสังคมที่ผู้ชายมีอำนาจมากกว่าผู้หญิง คือ ผู้หญิงเป็นสิ่งของที่ระบายความใคร่ของผู้ชายเท่านั้น เมื่อถูกข่มขืน ความเป็นผู้หญิงที่บริสุทธิ์นั้นก็ถูกทำลายไปด้วย ฝ่ายหญิงก็ต้องถือผู้ชายเป็นที่พึ่งโดยไม่มีสิทธิ์เลือก เมื่อกำลังถูกไทยยามข่มขืน กำลังสูญเสียบรรยากาศที่ดีไปอย่างสิ้นเชิง กำลังจึงตกเป็น “กะหรี” ที่ไม่ได้รับการรักษาความบริสุทธิ์สำหรับสามีนั้นไว้ ดังเห็นได้จาก

“มึงเสียอย่างไรละ”

“ถูกข่มขืน”...

“อีเลว พอถูกดำเนินคดีหน่อยมึงก็หอบผ้า อีเลว อีกะหรี” เขาโถมใส่

ปีบคอหล่อนพลงเขย่า...

(จำลอง ผึ้งชลจิตร, 2528, หน้า 107)

จึงเห็นได้ว่า ผู้ชายจะให้ความสำคัญกับพรหมจรรย์ของผู้หญิงและถือเป็นสัญญา “ความเป็นผู้หญิงที่ดี” อีกด้วย ผู้หญิงต้องเป็นสิ่งของที่ถูกรักษาให้อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายเท่านั้น เมื่อมีการทำหน้าที่บกพร่อง ก็ถือว่าไม่จงรักภักดีต่อสามีและถูกมองว่าเป็นผู้หญิงที่เลวร้าย

ในคู่ตรงข้ามระหว่าง “ลูกค้า” กับ “สินค้า” ลูกค้าเป็นพวกผู้ชายที่ต้องการระบายความใคร่ทางเพศที่จ่ายเงินค้ำคืนกับโสเภณี ส่วนสินค้าก็เป็นผู้หญิงที่ประกอบอาชีพเป็นโสเภณีที่ขายร่างกายเพื่อตอบสนองความต้องการลูกค้า ในแง่มุมของ “ลูกค้า” นั้น การหาโสเภณีเป็นแค่การหาสิ่งของมาช่วยระบายความใคร่ทางเพศเท่านั้น โดยไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเลย สำหรับการเป็นโสเภณีก็ต้องสำนึกบทบาทหน้าที่ของตัวเองที่ไม่มีสิทธิ์เลือกลูกค้า เนื่องจากตกเป็นเหยื่อของอำนาจผู้ชาย ดังเห็นได้จากคำพูดของแต้ว ผู้ประกอบอาชีพเป็นโสเภณีเช่นกัน ดังนี้

“รองรับความอยากของสารพัดคน ดีบ้าง เลวชาติบ้าง เขี้ยก็มี”

แต้วพูดห้วน ๆ อย่างมีอารมณ์ น้ำเสียงยาน ๆ คล้ายคนเหน็ดเหนื่อยท้อแท้

(จำลอง ผึ้งชลจิตร, 2528, หน้า 89)

“คิดให้ดีกว่าก่อน คนเป็นร้อย ๆ จะขึ้นมาบนอกเรา เหมือนสาบ หยาด

คาย สกปรก น่าชังนรกดี ๆ นี่เอง มึงคิดให้ดี”

“เออ เขาเสียเงินซื้อเรา เขาก็อยากกินให้คุ้มราคา”

(จำลอง ผึ้งชลจิตร, 2528, หน้า 146)

จึงสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพเป็นโสเภณีถือได้ว่าเป็นผู้หญิงที่ไร้คุณค่าที่สุดในสังคมคนชั้นล่าง ผู้หญิงได้ตกเป็นสินค้าที่ไม่มีอารมณ์ความรู้สึกได้ เพียงแค่ตอบสนองความต้องการทางเพศของผู้ชาย อีกทั้งยังต้องเอาใจเป็นด้วย ถึงแม้ไม่ได้มาจากความรักแท้ ๆ แต่การเป็นผู้ให้บริการลูกค้า ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างดี นั่นก็คือ ช่วยระบายความใคร่ทางเพศเท่านั้น

(2) คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากคนชั้นสูง

นวนิยาย เรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ได้สะท้อนให้เห็นมุมมองการใช้ชีวิตของผู้ประกอบอาชีพโสเภณีและคนที่สามล้อว่า เส้นทางของคนที่ทำอาชีพเหล่านี้มีความเป็นไปได้ไปอย่างไรและมีจุดจบอย่างไร รวมถึงการสะท้อนถึงความโลภภายในตัวมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวทุกคน คือ ผู้มีอำนาจสามารถควบคุมผู้ที่ต่ำกว่าได้ คู่ตรงข้ามที่สำคัญอีกคู่หนึ่งในการถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คู่ตรงข้ามระหว่าง “เปลือกนอก” และ “เนื้อแท้” สำหรับโปรยที่ประกอบอาชีพที่สามล้อซึ่งถือเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย อีกทั้งยังต้องอยู่ภายใต้

อำนาจคนชั้นสูงอีกด้วย ดังนั้น คู่ตรงข้ามในการประกอบอาชีพคนที่สามลือนั้น คือ เจ้านายกับลูกน้อง
เจ้านายเป็นผู้ที่มีฐานะสูงกว่าลูกน้อง เนื่องจากได้เช่าสามล้อให้กับพวกลูกน้อง จึงถือว่าได้ควบคุมเครื่องมือ
ที่หาเลี้ยงชีพของลูกน้องทุกคน ดังเห็นได้จาก

ชายคนเดิมพูด เมื่อผู้หญิงทำท่าจะจ่ายค่าโดยสาร “ไม่ต้องจ่ายมัน
หรอก เด็กพี่เอง” โปรยยิ้มเจื่อน ๆ กับคนที่ เป็นเจ้าของตัวเขา
(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 51)

จึงเห็นได้ว่า การที่เป็นเจ้านายสามารถใช้แรงงานจากลูกน้องตลอดได้ โดยไม่ต้องให้
เกียรติเนื่องจากโปรยอยู่ฐานะต่ำต้อยกว่าเจ้านาย จึงต้องยอมรับการควบคุมจากผู้ที่มีอำนาจสูงกว่า
นอกจากนี้ คู่ตรงข้ามระหว่าง “ลูกค้า” กับ “ผู้ให้บริการ” ก็แสดงให้เห็นถึงคนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจาก
คนชั้นสูงอย่างชัดเจน ดังเช่น ลูกค้าที่มีสถานะทางสังคมสูงสามารถบังคับผู้ที่เป็นคนชั้นล่างแม้กระทั่ง
ทำลายชีวิตได้ ดังเห็นได้จาก

“ไอ้น้อง เรามาพูดกันแบบลูกผู้ชาย มึงกลัวถูกเปี้ยวไซ้ไหม”
“พูดอีกคำหาได้ไหม” ชายคนนั้นตะคอก

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 69)

ครั้งนี้จะหาผู้หญิงให้ก็นึกสงสาร กลัวเคราะห์กรรมเกิดขึ้นกับหล่อน
บาปเวรจะมาถึงตัว

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 72)

จึงเห็นได้ว่า ลูกค้าสามารถควบคุมให้ผู้ให้บริการทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ โดยโปรยไม่สามารถ
ปฏิเสธได้ เนื่องจากสถานะของลูกค้าเหนือกว่าผู้ให้บริการ แม้กระทั่งเอาชีวิตของคนชั้นล่างนั้นไปก็ไม่มี
ผู้ใดสนใจ จึงเห็นได้ว่า ลูกค้าที่มีสถานะทางสังคมสูงไม่ได้ควบคุมไปกับจิตใจที่สูงด้วย ในด้านตรงข้าม ผู้ที่เป็น
คนชั้นล่างอย่างโปรยกลับมีจิตใจสูงที่ให้ความเห็นใจกับโสเภณี ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพอยู่สถานะต่ำ
เหมือนกับโปรย

สำหรับกำไรที่ประกอบอาชีพการเป็นโสเภณี ก็เสนอให้เห็นถึงภาพแทนคนชั้นล่างถูก
เหยียดหยามจากคนชั้นสูงอย่างชัดเจน โดยผ่านคู่ตรงข้ามลูกค้ากับสินค้า ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายที่ข่มขืนผู้หญิง
หรือพวกทหารที่เป็นลูกค้าของโสเภณี ล้วนมองโสเภณีเป็นสินค้าที่สามารถต่อรองและทิ้งไปโดยง่าย เห็นได้
จากพวกทหารจับโสเภณีติดตารางตามคำสั่งจากเจ้านาย แต่ยังคงอยากจะระบายความใคร่ทางเพศอีกด้วย
ดังเห็นได้จาก

พวกผู้ชายที่อยู่ห้องติดกันยืมกริมเลียบเคียงมายืนมือผ่านลูกกรง
ผู้หญิงบางคนยื่นอกให้ พอไอ้ นั้นจะจับหล่อนดึงกลับ ไอ้ นั้นคว้าน้ำเหลว มือหยา
เหมือนทากป่า

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 155)

จึงสรุปได้ว่า ลูกค้ามีอำนาจเหนือกว่าสินค้า ซึ่งสามารถควบคุมชีวิตของสินค้าได้ การ
ประกอบอาชีพต่ำต้อยอย่างโสเภณีและคนชี่สามล้อเป็นอาชีพที่ให้บริการคนอื่น จึงต้องดำเนินชีวิตอยู่
ภายใต้อำนาจชนชั้นสูง ตัวบทสื่อให้เห็นถึงการเหยียดหยามชนชั้นในด้านตรงข้ามระหว่าง “เปลือกนอก” และ

“เนื้อแท้” ว่า คนที่มีสถานะทางสังคมสูงกลับมีจิตใจต่ำที่มองข้ามชีวิตคนอื่นและหยาบคาย ส่วนคนที่มีสถานะทางสังคมต่ำอย่างโพรยและกำไลที่เป็นตัวแทนคนชั้นล่างนั้นกลับเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงที่ใช้แรงงานทำมาหากิน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ภาพแทนคนชั้นล่างที่ประกอบอาชีพอย่างคนขี่สามล้อและโสเภณีนั้น ถูกหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จนต้องเดินไปถึงเส้นทางสุดท้าย นั่นก็คือ ความตาย

(3) คนชั้นล่างเหยียดหยามระหว่างกัน

นวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ก็ได้เสนอให้เห็นถึง ตัวละครหลายตัวละครที่ได้ให้ความสำคัญกับการยึดถือวัตถุมากกว่าการยึดถือจิตใจของการเป็นเพื่อนที่ร่วมงานกันในสังคมคนชั้นล่าง ดังเห็นได้จากการกระทำต่อโพรย ซึ่งในกลุ่มของคนขี่สามล้อนั้น ตัวบทได้สื่อให้เห็นถึงการที่พวกเขาต่างก็ให้ความเห็นใจกับโพรย แต่ก็ชอบพูดคุยเรื่องภรรยาที่มีชู้และการที่โพรยได้เสียสมรรถนะทางเพศไป จากการวิเคราะห์สถานภาพและพฤติกรรม เห็นได้ชัดเจนว่า ชาวบ้านที่ด้อยการศึกษานิยมเสียดสีและนินทาเรื่องทางเพศ เพื่อความสนุกสนานและผ่อนคลายอารมณ์ในชีวิตอันโหดร้ายลำบาก ดังเห็นได้จาก

เตี้ยพูดต่อ “ใจเย็น ๆ เพื่อน มันอยากไปก็ให้ไป อย่าคิดอะไรมาก
เลยวะ บางทีเขาอาจเป็นคู่กันมาก่อนใครจะไปรู้เป็นยังงัยวะ” แก้วเดินเข้ามารวมวง
เตี้ยยิ้ม “อย่าทำอะไรมันเลย แค่น้ำให้ตายก็พอแล้ว”

[...]

“โธ โพรยมันไม่คิดสั้นหรอก กะแค่เพื่อนหยามน้ำหน้าเท่านั้น” เตี้ยใส่ไฟ
(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 119)

“คราม กูจะบอกอะไรถึง” มั่งกระชิบ ยิ้มจนเห็นฟันหน้าด้านบนที่หัก
วางอยู่หนึ่งซี่

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 151)

จึงเห็นได้ว่า เมื่อเรื่องที่กำลังไปเป็นโสเภณีนั้นได้กระจายไปถึงกลุ่มคนขี่สามล้อ เพื่อนที่ร่วมงานกันเห็นเหมือนจะปลอบใจโพรย แต่กลับมาตั้งชื่อใหม่ให้โพรยว่า “คราม” เพื่อเป็นการเสียดสีการขาดสมรรถนะทางเพศของโพรยและช่วยโพรยให้ไปฆ่าไทยยามเพื่อแก้แค้น

นอกจากนี้ ความไร้เจริญทางวัตถุในสังคมคนชั้นล่าง จึงทำให้การเป็นเพื่อนร่วมงานกันมักจะมีคู่แข่งกัน ดังเห็นได้จากในตอนสุดท้าย เมื่อโพรยถูกแทงตาย พวกคนขี่สามล้อไม่ได้ให้ความเห็นใจต่อความตายของโพรย แต่กลับมีความพึงพอใจในเรื่องที่คู่แข่งที่แบ่งวัตถุน้อยไปหนึ่งคน ดังเห็นได้จาก

มั่งคิด “ฝีมือแทงแบบนี้ แค่นี้เดียวโพรยก็ตายติดปลายมีดแล้ว”
“ก็ดี งานเดือนสิบคนจะได้ไม่แน่นัก”

(จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2528, หน้า 173)

จึงสรุปได้ว่า การเหยียดหยามระหว่างกันในสังคมคนชั้นล่างนั้นเกิดจากความไร้เจริญทางวัตถุในสังคมคนชั้นล่าง จึงทำให้คนชั้นล่างที่ประกอบอาชีพด้วยกันเกิดความแข่งขันกัน และให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจการเป็นเพื่อนกัน ไม่ว่าจะโพรยหรือมั่ง สุดท้ายก็ได้ตกเป็นเหยื่อของอำนาจความยากจนด้วย

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* พบว่า ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้ มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ คนชั้นล่างดำรงชีวิตอย่างยากจนลำบากด้วยรายได้ไม่มั่นคงและการแบ่งวัตถุที่ไม่เท่าเทียมกัน สุดท้ายจึงทำให้คนชั้นล่างนิยมให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็น คือ คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งรวมถึงผู้หญิงคนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากผู้ชาย จึงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากคนชั้นสูงจนไม่มีสิทธิ์ในการต่อรอง อีกทั้งคนชั้นล่างได้เหยียดหยามระหว่างกันในด้านการเสียดสีเพื่อนร่วมงานและการแข่งขันงานที่ทำให้คนชั้นล่างตกเป็นเหยื่อของอำนาจความยากจน จึงได้เสนอให้เห็นถึงภาพแทนคนชั้นล่างในลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจน

ในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* ผู้ประพันธ์ได้สร้างภาพแทนอันเป็นภาพเหมารวมของคนชั้นล่างผ่านมุมมองของตนเองในการตีแผ่ชีวิตของคนชั้นล่างว่า เป็นกลุ่มที่สังคมไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าที่ควร และได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสังคมที่แบ่งชนชั้นอย่างรุนแรงและการแบ่งวัตถุที่ไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย จึงทำให้คนชั้นล่างต้องแข่งขันกันจนมองข้ามจิตใจและกลับไปให้ความสำคัญกับวัตถุ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอยู่รอดในสังคมคนชั้นล่างต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จิตติมา อานสกุลเจริญ (2558) ได้กล่าวว่า หากพิจารณาตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองของประเทศไทย สังคมไทยมีโครงสร้างทางชนชั้น 4 ลำดับ อันดับสุดท้ายก็คือ ชนชั้นล่าง ซึ่งรวมถึงพวกพนักงาน คนงาน ชาวนา ชาวไร่ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นประชาชนที่มีเป็นจำนวนมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่กลับไม่ได้รับการนับถือและถูกเอาเปรียบจากชนชั้นสูงมาโดยตลอด ชนชั้นนี้เข้าถึงทรัพยากรได้ยาก และไม่มีอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจอีกด้วย จึงต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกกีดกันอยู่เสมอ นอกจากนี้ คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงคนชั้นล่างที่ถูกเหยียดหยามจากผู้ชาย จึงต้องดำรงชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไกลรุ่ง ภูอ่อนโสม (2563) ได้กล่าวถึงปิตาธิปไตยที่ยังคงฝังรากลึกในสังคมไทยว่า ปิตาธิปไตยหรือแนวคิดชายเป็นใหญ่ได้กำหนดบรรทัดฐานว่า ผู้ชายคือศูนย์กลางของสังคมมนุษย์และแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างชายหญิงเป็นสองขั้วโดยระบุว่า ผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข็ง มีเหตุผล เป็นผู้นำ ส่วนผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ใช้อารมณ์ การเลี้ยงลูกเป็นหน้าที่เฉพาะของผู้หญิง จึงต้องตกเป็นรองและถูกจำกัดบทบาทเอาไว้ตามที่ผู้ชายต้องการ นอกจากนี้ คนชั้นล่างถูกเหยียดหยามจากคนชั้นสูงจนไม่มีสิทธิ์ในการต่อรองและคนชั้นล่างได้เหยียดหยามระหว่างกันจนกลายเป็นคนชายขอบได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554) ที่ได้วิเคราะห์ภาพแทนคนชายขอบที่เป็นกลุ่มคนชั้นล่างในบริบทเศรษฐกิจ ได้ดำรงชีวิตอย่างยากลำบากและไร้สิทธิ์ในการต่อรอง ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่ยากจนไร้ทักษะฝีมือและมีคุณภาพชีวิตต่ำต้อย ในวรรณกรรมเยาวชนได้นำเสนอภาพผู้ใช้แรงงานที่มีรายได้วันต่อวัน คนเหล่านี้ต้องประสบปัญหาความยากจน ความอดอยาก และขาดโอกาสทางการศึกษา อีกทั้งต้องประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย คุณภาพชีวิต และค่าแรงต่ำ แต่ผู้ใช้แรงงานต่างมีความหวังว่ารายได้จากการเป็นผู้ใช้แรงงานจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาอัตลักษณ์คนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน*
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภาพแทนคนชั้นล่างในนวนิยายเรื่อง *หลังเที่ยงคืน* กับสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น บทละครโทรทัศน์ เพราะจะทำให้เห็นพลวัตของการนำเสนอภาพแทนคนชั้นล่างที่แตกต่างกันในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

- กำธร กุลสุขรังสรรค์ (บรรณาธิการ). (2528). *หลังเที่ยงคืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- ไกล่รุ่ง ภู่ออนโสม. อำนาจของผู้หญิง: การท้าทายความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับแนวคิดปิตาธิปไตยในนวนิยายสมัยใหม่. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 6(1), 43-61.
- จำลอง ฝั่งชลจิตร. (2528). *หลังเที่ยงคืน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- จิตติมา อานสกุลเจริญ. (2558). *ชนชั้นและยุคสมัยการเมืองการปกครองไทย*, *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 5(1), 7-15.
- เถกิง พันธุ์เถกิงอมร. (2528). *กะหรี สามล้อ ไทยยาม: ชีวิตชนชั้นใต้ถุนของสังคม*. ใน *เรื่องเด่น จันทรศิริ* (บรรณาธิการ), *ถนนหนังสือ* (น. 82-90). กรุงเทพฯ : ธรรมสารการพิมพ์.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน ปรากฏการณ์วรรณกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : นาค.
- ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2554). *ภาพแทนคนชายขอบ. ปริญญาทิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย)*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมทศวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2548). *วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์ วรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2542). *จากคนนอกสู่คนชายขอบ. วารสารศิลปวัฒนธรรม*, 12(ต.ค.), 68-76.
- อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. (2561). *แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท. วารสารมหาจุฬานาครทรรณ*, 5(3), 593-616.